

Vasile Faur, *Țara Zărandului. Conscriptii. Cronică. Documente. Imagini* [*Zărand Land. Census. Chronicle. Documents. Images*], Arad, Ed. Concordia, 2014, 604 p., (ISBN 978-606-627-044-1)

IONUȚ-COSMIN CODREA

Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva

ionut.codrea@yahoo.com

Despre autorul lucrării *Țara Zărandului. Conscriptii, cronică, documente, imagini*, nu cunoaștem foarte multe. Vasile Faur este inginer, absolvent al Facultății de Chimie Industrială „pasionat de istorie și arheologie ...”. Acesta și-a propus realizarea unei sinteze de istorie asupra unui teritoriu destul de vast, Comitatul Zărandului, unul dintre cele mai întinse comitate din Ungaria medievală și, mai târziu din Principatul Transilvaniei.

De la bun început se observă o eroare, titlul volumului *Țara Zărandului* nefiind conform cu conținutul acestuia. După autor „comitatul Zărand și Țara Zărandului corespund aceleași întinderi de teren care însoțește Crișul Alb de la zămislire, în regiunile aurifere ale Apusenilor, până la mănoasele câmpii ale Tisei ...” apreciind ca fiind „incorectă din toate punctele de vedere” delimitarea acesteia la zona muntoasă a fostului Comitat Zărand (depresiunea Brad - Hălmagiu). Aceasta în condițiile în care, delimitarea Țării Zărandului este unanim acceptat în istoriografia românească, pe considerente geografice, istorice, politice, economice și etnografice.

Stranie este și întinderea cronologică a cuprinsului volumul. Titlul induce ideea unei istorii de tip monografic, fiind susținut și de cuprinsul acesteia deși scopul principal a fost acela de a prezenta trei documente inedite – conscripțiile din 1715, 1720 și 1766.

Volumul are două componente clare. Prima este aceea de a prezenta istoria Țării Zărandului din preistorie până în epoca modernă - structurată în capitolele 1 și 3; iar cea de-a doua, cuprinsă în capitolul 2, se axează pe prezentarea mai multor conscripții, cea mai mare întindere având-o documentele din 1715 și 1720. Capitolul 3 are caracter de compendiu, cuprinzând regeștele unor documente medievale și moderne publicate până în prezent. Volumul se încheie cu două capitole, unul de anexe (capitolul 4) care conține hărți și fotografii ale unor documente și capitolul 5, destinat albumului fotografic.

În ceea ce privește istoria Țării Zărandului menționez doar faptul că informațiile prezentate în primul capitol, în special la perioada post-romană și cea medieval timpurie sunt abordate într-o manieră naționalistă, fără o cercetare critică a datelor culese, manieră ce nu-și mai are locul în istoriografia românească.

Scopul acestui volum a fost publicarea a trei conscripții inedite – din anii 1715, 1720 și 1766 - dintre care primele două lipsesc din arhivele românești și, în același timp, încercarea de a aduna, în filele unui singur volum, a tuturor datelor documentare editate, românești și maghiare, referitoare la acest teritoriu. De asemenea scopul declarat al autorului este acela ca acest compendiu să declanșeze și să faciliteze viitoare studii generale sau de istorie locală ale acestei zone.

Publicarea acestui tip de surse (conscripțiile fiscale) este una lăudabilă ele având o importanță majoră în cercetarea istorică. Conscripțiile evidențiază nu doar populația ci și bunurile acesteia, lucru important pentru reconstituirea istorică a peisajului socio-economic al vremii. De asemenea există o serie de subiecte ce țin de viața cotidiană, socială sau economică, care nu pot beneficia de suportul cercetărilor arheologice, bazându-se astfel în totalitate pe informațiile păstrate de izvoarele scrise. De-a lungul secolului al XVIII-lea sunt cunoscute destul de multe astfel de conscripții austriece, prima fiind întocmită încă din 1696.

Cele două documente de la începutul secolului al XVIII-lea înregistrează pământurile semănate, fânețele, defrișările și viile, arăturile fiind exprimate în măsuri de Pojon (aprox. 94 stânjeni pătrați), viile în zi de sapă și fânețele în zi de coasă (un car cu fân). Valoarea bănească a bunurilor conscrise era exprimată în florini. Contribuabilii au fost menționați nominal, conscripțiile furnizând și informații despre numărul și productivitatea morilor și despre numărul meșteșugarilor de rang iobăgesc. Din punct de vedere demografic aceste documente sunt incomplete ele necuprinzând toată populația și nu fac referire la toate pământurile (de ex. cele alodiale, contractuale și la cele bisericesti).

Informațiile documentare prelucrate sunt prezentate în ordine alfabetică, păstrând ordinea capitolului de familie din actele originale. Din păcate, așa cum spune autorul în prezentarea conscripțiilor, nu au fost preluate decât datele statistice tabelare, restul informațiilor care privesc fiecare localitate au fost omise „din cauza dificultăților de traducere”.

Un alt aspect ce a fost omis de autor este cel al prezentării cadrului istoric în care cele două conscripții au fost întocmite. De aici și lipsa unei abordări critice ale datelor documentare.

Conscripția din 1715 nu a fost prima conscriere fiscală a secolului al XVIII-lea. Prima a fost realizată în 1703. După înfrângerea răscoalei curuților și pacea de la Satu Mare (din 1711) s-a realizat un demers asemănător în anii 1713-1714 însă rezultatele au fost sub așteptări și cifrele obținute nu au putut servi ca temei pentru stabilirea impozitelor. În ciuda noilor pregătiri, nici conscripția din 1715 nu și-a atins scopul, datele fiind considerate incomplete, existând comitate în care s-a cerut o revizuire completă a recensământului. Nemulțumirile autorităților au determinat autoritățile austriece să repete conscripția, în 1720, cu scopul de a elimina lacunele. Un alt element important este acela că această conscripție a fost realizată după pacea din 1718, care a dus la eliberarea completă a sud-vestului Transilvaniei de sub ocupație turcească, ceea ce a dus la mărirea teritoriului ce urma a fi acoperit de conscriptori. Aceste aspecte au făcut ca numărul oamenilor angrenați în acest proiect să fie insuficient. De asemenea s-a constatat și slaba pregătire a acestora, în cele mai multe cazuri conscriptorii necunoscând limba celor pe care îi interpelau. Aceste probleme, coroborate cu lipsa unor instrucțiuni generale de conscriere, au dus la apariția unor lacune în modul de interpelare și, implicit, la vicierea rezultatului final.

Probleme au existat mai ales în zonele recent cucerite (de exemplu zona Banatului), unde oamenii neobișnuiți cu sistemul economic maghiar, nu au înțeles întrebările, ducând astfel la informații eronate.

Toate acestea au dus ca numai un an mai târziu să fie reluat recensământul.

În afara documentelor din 1715 și 1720 mai sunt prezentate: conscripția confesională din 1760, conscripția Zărandului din 1766 (în care sunt prezente doar datele referitoare la plasele Ineu și Zărand) și Conscripția Iosefină din 1787.

În afara problemelor prezentate mai sus, ce trebuie luate în calcul în momentul parcurgerii acestui text, întâlnim stângăcii în tratarea aparatului bibliografic, atât în ceea ce privește notele de subsol cât și aranjarea bibliografiei finale, nerespectând standardele unanim acceptate de istoriografia românească.

Tot la capitolul bibliografie pot fi emise unele completări. Deși, după spusele autorului, lucrarea se refera la *Țara Zarandului* (în fapt Comitatul Zarandului) cea mai mare parte a bibliografiei tratează jumătatea vestică a comitatului – câmpia Aradului, lăsând de-o parte (sau neavând acces) pe cea referitoare la jumătatea estică – zona muntoasă a Comitatului Zarand. Aici ne referim în special la Bőjte Ödön, monografia Comitatului Hunedoara, care prezintă strânsele legături dintre familiile nobiliare hunedorene și cele din comitatul vecin, în special cele ce rezidau la Ribița, Baia de Criș sau Hălmașiu. De asemenea lipsesc o serie de lucrări generale referitoare la familiile nobiliare românești și maghiare, cele mai importante fiind semnate de Nagy Iván și Ioan cavaler de Pușcariu.

Totuși, în ciuda rezervelor ce trebuie avute în momentul folosirii datelor cuprinse de cele două conscripții, lucrarea reprezintă o sursă importantă pentru istoria locală, facilitând accesul la informație în special datorită folosirii unor studii maghiare de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor.